

De gemeentelijke arbeidsmarkt in 2009 en 2010

Landelijk daalt de werkgelegenheid fors in 2009 en 2010. Op regionaal en gemeentenniveau zullen echter grote verschillen bestaan in de omvang van het banenverlies en de mate waarin dit tot een hogere werkloosheid zal leiden. Dit Themabericht toont de verwachte regionale ontwikkelingen voor de korte termijn.

Uitgangspunten

Naar verwachting daalt het aantal banen landelijk in 2009 en 2010 als gevolg van de recessie met ongeveer 5 procent (± 400.000 banen)¹. Een dergelijke daling van de werkgelegenheid heeft zich in Nederland sinds decennia niet meer voorgedaan en leidt tot een forse toename van de werkloosheid. Op lokaal niveau zullen we echter grote verschillen zien, zowel bij de werkgelegenheid als bij de werkloosheid. Afgezien van ontwikkelingen bij individuele bedrijven (die niet in algemene zin zijn te schatten) zijn verwachte sectorale ontwikkelingen een belangrijke oorzaak voor verschillen in werkgelegenheidsontwikkeling per gemeente. Twee factoren die daarnaast bepalend zijn voor de toe- of afname van de werkloosheid zijn de ontwikkeling van de (beroeps)bevolking en de pendel. Om uitspraken te doen over de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid in gemeenten in de nabije toekomst, zijn deze drie factoren in de Regionale Recessie Barometer gecombineerd. De opbouw van dit model is op hoofdlijnen als volgt:

- De landelijke verwachting van de werkgelegenheidsontwikkeling van 46 sectoren wordt toegepast op gemeenten. Door verschillen in sectorstructuur hebben gemeenten een verschillende verwachte werkgelegenheidsontwikkeling. Zo kent Den Haag een veel 'stabielere' werkgelegenheid door het grote belang van de

overheid terwijl de werkgelegenheid in Velsen door de industrie veel conjunctuurgevoeliger is.

- Ten tweede ontwikkelt het arbeidsaanbod zich in de ene gemeente anders dan in de andere doordat de ontwikkeling van de bevolking, en daarmee de beroepsbevolking, per gemeente verschilt. Zo kent Utrecht bijvoorbeeld de komende jaren een groeiende beroepsbevolking terwijl deze in Kerkrade juist afneemt.
- De ontwikkeling van de werkgelegenheid en de beroepsbevolking zijn echter niet voldoende voor de berekening van de werkloosheid op gemeentenniveau. Veel werknemers werken immers niet in de gemeente waar zij wonen. Zo heeft een werkgelegenheidsdaling in Amsterdam gevolgen voor de werkloosheid in Utrecht, vanwege de Utrechtse die in Amsterdam werken. Daarom zijn pendelstromen meegenomen als derde factor in het model.

Een belangrijke veronderstelling bij deze aanpak is, dat er geen regionale verschillen zijn bij de sectorale ontwikkelingen. Door een zeer gedetailleerd sectorniveau te kiezen (zie onder), is het effect van deze veronderstelling beperkt.

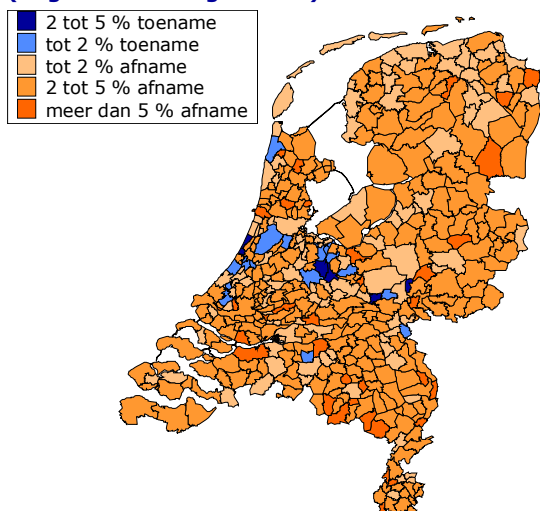
Werkgelegenheid

Sectorprognoses van het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM) voorspellen op basis van CPB-ramingen de verwachte ontwikkeling van de werkgelegenheid in 46 sectoren tot 2011. Alleen in het onderwijs, de zorg en bij de overheid lijkt de werkgelegenheid zich nog positief te ontwikkelen. Aan de andere kant verdwijnen er veel banen in de industrie, financiële instellingen en transport. Hierdoor laten gemeenten met relatief veel werkgelegenheid in de eerstgenoemde sectoren minder daling, of zelfs een stijging van het aantal banen zien dan gemeenten waar de tweede groep sterk vertegenwoordigd is.

¹ Rabobank: Visie op 2010

Kaart 1 toont de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de Nederlandse gemeenten. In Drenthe, Flevoland, Friesland, Groningen, Limburg, Noord-Brabant en Zeeland bevinden zich vrijwel alleen maar gemeenten waar de werkgelegenheid afneemt. In de Randstad en Gelderland vindt in een aantal gemeenten nog groei plaats. De voornaamste groeigemeenten zijn het Noord-Hollandse Noordwijk (5 procent), en het Gelderse Wageningen (3,7 procent) en Rozendaal (2,9 procent). Aan de andere kant van het spectrum zitten gemeenten als Velsen, Alblasterdam en Nuenen, waar een daling van respectievelijk 10, 9 en 8,6 procent wordt verwacht. De groei in de drie eerste gemeenten is te verklaren vanuit een sectorstructuur waarin enerzijds diensten, overheid en zorg relatief groot zijn en anderzijds de industrie vrijwel of geheel afwezig is. De slechte verwachtingen voor Velsen zijn vrijwel volledig terug te voeren op de sterke aanwezigheid van de industrie (Corus), die voor Alblasterdam op de combinatie van industrie en transport en voor Nuenen op de negatieve verwachting voor de branche 'overige zakelijke dienstverlening'.

Kaart 1: Ontwikkeling aantal arbeidsplaatsen (begin 2009 - begin 2011)

Bron: ABF/EIM, bewerking Rabobank

Beroepsbevolking

Uit recente bevolkingsprognoses van het CBS blijkt dat de bevolking de komende dertig jaar

vooral afneemt in Noordoost-Groningen, Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen, onlangs door het Rijk aangewezen als krimp-regio's. Naar verwachting treedt bevolkingsgroei op in de grote steden in de Randstad en in steden als Amersfoort, Groningen, Nijmegen, Tilburg en Zwolle. Dit beeld zien we op hoofdlijnen ook terug wanneer de verwachte ontwikkeling van de beroepsbevolking² op korte termijn in kaart wordt gebracht (kaart 2). In de genoemde krimpregio's en grote delen van Noord-Brabant, Drenthe en Overijssel zal een daling van de beroepsbevolking plaatsvinden. De grootste daling wordt verwacht in de Groningse gemeenten Menterwolde (8,1 procent) en Reiderland (5,8 procent) en het Noord-Brabantse Lith (5,4 procent). Aan de andere kant kennen vooral gemeenten in de Randstedelijke provincies, Flevoland en Gelderland een groeiende beroepsbevolking.

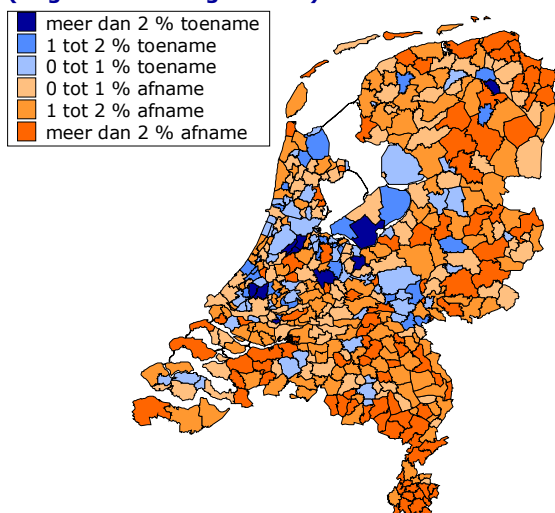
De Zuid-Hollandse gemeenten Lansingerland (4,3 procent) en Pijnacker-Nootdorp (3,3 procent) en het Noord-Hollandse Aalsmeer (2,9 procent) kennen de sterkste verwachte groei van hun beroepsbevolking.

Pendel

Om de verwachte werkloosheid per gemeente te bepalen, maken we in onze berekeningen een tussenstap via pendel tussen gemeenten wordt meegerekend.

In gemeenten met veel uitgaand woon-werkverkeer wordt de werkloosheid namelijk sterk beïnvloed door de werkgelegenheidsontwikkeling elders en vice versa. In kaart 3 zijn de Nederlandse gemeenten verdeeld op basis van hun pendelsaldo. Dit is het aantal inkomende min het aantal uitgaande werkende personen. Een negatief saldo (rood) duidt op een grotere uitstroom, een positief saldo (blauw) op een grotere instroom van werkende personen. Voor

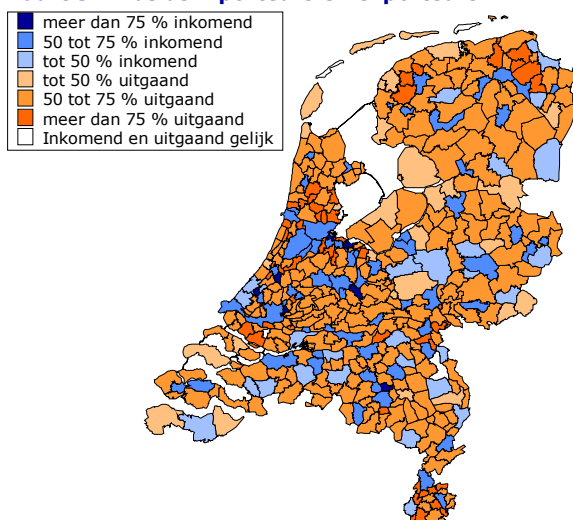
² Hierbij baseren we ons op de ontwikkeling van tienjaars cohorten van de bevolking per gemeente en gaan we er vanuit dat de arbeidsparticipatie binnen deze cohorten per gemeente gelijk blijft. Anders gezegd: we houden geen rekening met het 'discouraged worker effect'.

Kaart 2: Ontwikkeling beroepsbevolking (begin 2009 - begin 2011)

Bron: ABF, bewerking Rabobank

de gemeenten met een negatief saldo toont de kaart welk deel van de beroepsbevolking buiten de gemeente werkt. De gemeenten met een positief saldo zijn ingedeeld naar de mate waarin de in de gemeente werkzame personen van elders komen.

De kaart laat zien dat alle stedelijke gemeenten een positief pendelsaldo kennen. Deze gemeenten hebben dan ook een belangrijke werkfunctie voor het omliggende gebied. Krimp van de werkgelegenheid in deze gemeenten heeft daarmee een negatieve uitstraling op de omliggende gemeenten; ze zijn in feite 'werkloosheids-

Kaart 3: Arbeidsimporteurs en exporteurs

Bron: ABF, bewerking Rabobank

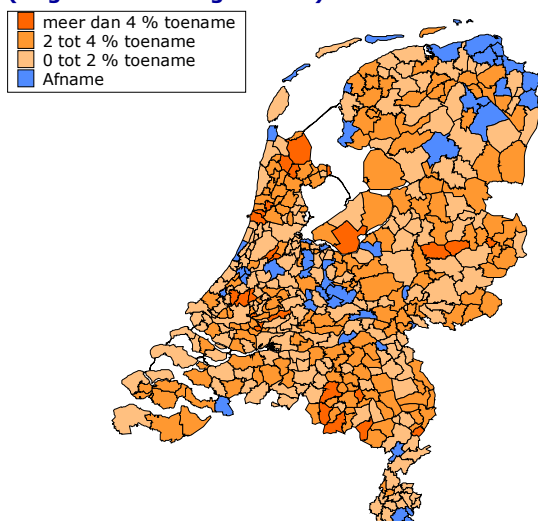
exporteurs'. In dat geval zijn woongemeenten rondom centra van werkgelegenheid potentiële 'werkloosheidsimporteurs'. Daalt de werkgelegenheid in de gemeente(n) waar hun beroepsbevolking werkt dan stijgt de eigen werkloosheid.

Om te bepalen waar positieve of negatieve 'overloop' plaatsvindt, zijn de pendelrelaties naast de ontwikkeling van het aantal banen per gemeente gelegd. Moerdijk en Velsen zijn voorbeelden van werkloosheidsexporteurs. Beide gemeenten kennen veel inkomende pendel en een daling van de werkgelegenheid. Het is ondermeer de beroepsbevolking in Beverwijk, Heemskerk, Breda en Roosendaal die hier last van heeft. Gemeenten met veel pendel richting Utrecht en Haarlemmermeer zijn relatief goed af doordat de werkgelegenheid daar licht stijgt.

Werkloosheid

In welke gemeenten leidt de combinatie van de werkgelegenheidsontwikkeling, de ontwikkeling van de beroepsbevolking en pendel tot de sterkste groei van de werkloosheid? Kaart 4 geeft hiervan een overzicht. Wat blijkt, is dat gemeenten die een toename of sterke toename van de werkloosheid kennen door heel het land verspreid zijn.

Het zijn echter vooral gemeenten rondom Rotterdam, in Noordoost- en Zuidoost-Brabant, Noord-Limburg en in een strook van Velsen tot Wieringermeer waar relatief de grootste toename van de werkloosheid zal plaatsvinden. Het zuiden van Limburg en het noorden van Groningen kennen een afname van de werkloosheid, vooral veroorzaakt door de krimp van de beroepsbevolking. Je zou kunnen zeggen dat dit op korte termijn een geluk bij een ongeluk is. In Zeeland compenseert de bevolkingskrimp niet het banenverlies waardoor de werkloosheid daar wel toeneemt. De gemeenten rondom Utrecht profiteren deels van de lichte groei van arbeidsplaatsen in Utrecht en deels van hun kleinere beroepsbevolking en kennen daardoor een dalende werkloosheid.

Kaart 4: Ontwikkeling werkloosheid (begin 2009 – begin 2011)

Bron: ABF/EIM, bewerking Rabobank

De rol van demografische ontwikkeling

Met behulp van de voorgaande kaarten is gebleken dat in bepaalde regio's de demografische component forse invloed heeft op de toekomstige werkloosheid. Voor de gemeenten in Noordoost-Groningen heeft de daling van de beroepsbevolking in eerste instantie gunstige gevolgen. Hoewel de werkgelegenheid ook in deze gemeenten zal afnemen, kennen ze toch een lagere werkloosheid door een dalende beroepsbevolking. Voor deze gebieden schuilt hierin op middellange termijn echter ook een gevaar. Als de beroepsbevolking namelijk blijft krimpen en het banenniveau stabiliseert of aantrekt, ontstaat zeker hier snel krapte op de arbeidsmarkt. Door de ligging van dit gebied wordt deze onevenwichtigheid op de arbeidsmarkt naar alle waarschijnlijkheid niet opgeheven door pendel vanuit naburige gemeenten. In een aantal gemeenten in de Randstad en Flevoland en in de stad Groningen neemt de beroepsbevolking het meest toe. In deze gebieden is de bevolkingsontwikkeling de oorzaak voor een stijgende werkloosheid. Er zijn echter twee 'escapes' die deze gemeenten (behalve Groningen) bezitten. De eerste is een centrale ligging, waardoor er veel pendelmogelijkheden zijn naar gemeenten waar wel werk is. De tweede is dat het in deze gemeenten niet perse een ongunstige sectorstructuur is die de werk-

loosheid veroorzaakt. Het aantal banen dat 'verdwijnt' is daardoor beperkt. Wel ligt er voor deze gemeenten een uitdaging om een banengroei te realiseren die gelijke tred houdt met de beroepsbevolking. De meeste gemeenten in Nederland kennen echter maar een lichte groei of daling van de beroepsbevolking. Hier is de werkloosheidsontwikkeling dan ook veel meer een 1-op-1 weergave van de ontwikkeling van de werkgelegenheid.

Conclusie

Lokale factoren zijn van grote invloed op de verwachte werkloosheidsontwikkeling. Daarbij hebben de verandering van het aantal arbeidsplaatsen en de beroepsbevolking maar ook de ligging ten opzichte van andere gemeenten een versterkend dan wel matigend effect op de werkloosheid. Zeker in Noord-Groningen en Zuid-Limburg zorgt demografische krimp voor een daling van de werkloosheid. De groeiende beroepsbevolking in delen van de Randstad en Flevoland zorgt voor een snelle stijging van de werkloosheid. In andere gebieden zullen de gemeentelijke verschillen in werkgelegenheidsontwikkeling waarschijnlijk enigszins afgevlakt worden door verschuivende pendelpatronen. Dit pleit ervoor om niet alleen op gemeentelijk niveau de ontwikkelingen op de voet te volgen, maar ook bovenlokale afstemming en werkloosheidsbestrijding te organiseren, waarbij ook ontwikkelingen bij individuele bedrijven – waarvan we in onze modelmatige aanpak hebben moeten abstraheren – goed moeten worden gevolgd. Iedere tijd heeft zijn eigen problematiek. Iedere tijd heeft zijn eigen vraagstukken. Nu focussen we ons terecht op werkgelegenheidsbehoud, maar tussen de regels van deze kortetermijnanalyse kan worden gelezen, dat een tekort aan arbeidskrachten in veel regio's wel eens de nieuwe uitdaging zou kunnen worden.

december 2009

Thijs Geijer (030 – 2130744)

T.Geijer@rn.rabobank.nl

www.rabobank.com/kennisbank